

Голові спеціалізованої вченої ради
Д 26.456.02 в Інституті вищої освіти
Національної академії педагогічних
наук України
проф. С.А. Калашніковій

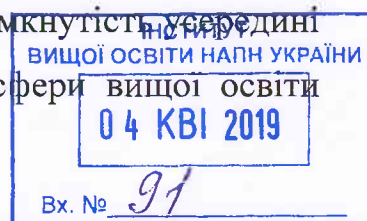
ВІДГУК

офіційного опонента на дисертацію *Шитікової Світлани Петрівни*
**«Реалізація програм міжнародної співпраці Європейського Союзу як
механізм інтернаціоналізації вищої освіти України»**, що представлена на
здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю
13.00.06 – теорія та методика управління освітою

Актуальність теми дисертації.

Глобалізаційні процеси, які відбуваються у світі, не проходять осторонь і такої сфери, як вища освіта. Закріплений законодавчо курс України на інтеграцію до Європейського Союзу (ЄС) та НАТО також ставить нові виклики перед вітчизняними закладами вищої освіти, які полягають у реалізації механізмів інтернаціоналізації освіти, узгодженості освітніх програм та проектів, реалізації міжнародного співробітництва в галузі освіти тощо. Крім того, академічна мобільність набуває все більшого поширення в світі і в Європейському Союзі зокрема. Це є одним з головних векторів розвитку вищої освіти в Європі та відповіддю на глобалізаційні виклики, які постають перед людською цивілізацією. Угода про Асоціацію між Україною та ЄС (2014 р.) конкретизувала зобов'язання країни щодо інтеграції вітчизняної вищої освіти до Європейського простору вищої освіти через поглиблення співробітництва закладів вищої освіти.

Необхідно також ураховувати, що вища освіта в Україні базується на пострадянській моделі, для якої характерна клановість та замкнутість усередині окремої держави. Шляхи модернізації та реформування сфери вищої освіти

повинні враховувати як сучасний стан, так і загальносвітові та європейські тенденції її розвитку. Реалізація програм міжнародної співпраці Європейського Союзу, направлених на співробітництво з Україною, на кшталт Еразмус Мундус, Темпус, Жан Моне, Еразмус+, Горизонт 2020 та інших, є зрозумілим та дієвим механізмом залучення України до мейнстріму розвитку вищої освіти. Тому актуальність дослідження Шитікової Світлани Петрівни «Реалізація програм міжнародної співпраці Європейського Союзу як механізм інтернаціоналізації вищої освіти України» не викликає сумнівів.

Ступінь обґрунтованості і достовірності наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації.

У дисертаційній роботі Шитікової Світлани Петрівни чітко та логічно вибудовано науковий апарат дослідження, аргументовано сформульована мета і завдання, визначено об'єкт і предмет дослідження. Всі основні наукові положення і висновки, що виносяться на захист, є достатньо обґрунтованими, що забезпечується коректністю постановки наукових задач, адекватним вибором відповідних методів дослідження, коректним їх застосуванням та реалізацією: порівняльний та контентний аналіз нормативних документів і наукових публікацій; аналіз та узагальнення емпіричних (статистичних і фактологічних) даних; спостереження; системний аналіз; моделювання. Достовірність отриманих результатів впливає з несуперечливості даних досліджень і даних, отриманих іншими дослідниками, підтверджено експериментальними результатами, апробацією на наукових конференціях і семінарах, а також успішним використанням результатів при розв'язанні практичних задач, що підтверджується відповідними довідками про впровадження.

Наукова новизна одержаних результатів.

До найголовніших нових наукових результатів, отриманих дисертантом особисто, можна віднести:

– *вперше*: ідентифіковано особливості реалізації в Україні програм міжнародної співпраці ЄС як механізму її інтернаціоналізації; виявлено тенденції реалізації в Україні програм міжнародної співпраці ЄС з реформування вищої освіти як механізму інтернаціоналізації вищої освіти; визначено поняття «механізм інтернаціоналізації вищої освіти на основі реалізації програм міжнародної співпраці ЄС» як системи інституцій та процедур, процесів і заходів, що здійснюють управлінський вплив на розвиток вищої освіти в контексті інтернаціоналізації шляхом узгодженої організації й регуляції впровадження проектів програм міжнародної співпраці ЄС і взаємного програмованого використання успішних практик міжнародного досвіду на засадах міжінституційної співпраці; розроблено модель реалізації в Україні програм міжнародної співпраці ЄС як комплексного, багатокomпонентного механізму інтернаціоналізації вищої освіти, що складається з трьох блоків (контекстного, функціонального та результатного) та має наскрізний рівневий вимір (що включає глобальний, європейський, регіональний, національний, інституційний рівні);

– *удосконалено*: поняттєво-термінологічний апарат – уточнено визначення поняття «інтернаціоналізація вищої освіти» у частині синергії заходів на глобальному, регіональному, національному та інституційному рівнях задля забезпечення та покращення якості вищої освіти; «стратегія інтернаціоналізації вищої освіти» у частині завдань глобального виміру вищої освіти;

– *набуло подальшого розвитку*: систематизація змісту та послідовності заходів щодо інтернаціоналізації вищої освіти на рівні країни та інституцій; рекомендації щодо підвищення результативності впровадження в Україні проектів програм міжнародної співпраці ЄС у вищій освіті на національному та інституційному рівнях.

Глибокий аналіз особливостей реалізації в Україні програм міжнародної співпраці ЄС як механізму її інтернаціоналізації, виявлення відповідних тенденцій, аналіз ризиків та викликів, які виникають саме в Україні, а також

формування відповідних рекомендацій на різних щаблях управління вищою освітою в Україні від законодавчого рівня до рівня закладу вищої освіти є безперечно перевагою даної роботи.

Практичне значення отриманих результатів.

Практична цінність отриманих у роботі результатів полягає в удосконаленні управління вищою освітою на основі впровадження науково обгрунтованої моделі реалізації в Україні програм міжнародної співпраці ЄС як механізму інтернаціоналізації вищої освіти та відповідних практичних рекомендацій щодо впровадження в Україні проектів програм міжнародної співпраці ЄС у вищій освіті. Матеріали та висновки, отримані в дослідженні, можуть використовуватися для розроблення державної політики інтернаціоналізації вищої освіти, зокрема стратегії, удосконалення нормативно-правової бази з реалізації програми міжнародної співпраці ЄС, а також для модернізації управління закладами вищої освіти в контексті інтернаціоналізації.

Хочеться відмітити практичний потенціал дисертаційної роботи, який полягає в тому що результати можуть використані, як на загальнодержавному рівні, так і на рівні закладу вищої освіти, а також окремих дослідників. Це підтверджується широким спектром упровадження результатів дисертаційної роботи: Міністерство освіти і науки України (урядовий рівень), Національна академія педагогічних наук України (науковий рівень), заклади вищої освіти (практичний рівень), що підтверджується відповідними довідками про впровадження.

Повнота викладення наукових положень, висновків і рекомендацій в опублікованих працях.

Основні результати роботи доповідались та обговорювались на багатьох науково-практичних конференціях, з них 22 міжнародних, 26 всеукраїнських, щорічних звітних тощо. Велика кількість участі у міжнародних конференціях є особливою перевагою даної роботи, враховуючи тему дослідження. За темою

дисертаційної роботи опубліковано 16 наукових праць, з яких 1 колективна монографія, 4 одноосібні статті у наукових фахових виданнях (з них 3 – у наукових фахових виданнях України, 1 – у міжнародному науковому періодичному виданні), 1 стаття у співавторстві у зарубіжному періодичному виданні, а також 2 статті апробаційного характеру, 8 публікацій, які додатково відображають наукові результати (з них 7 – у зарубіжних виданнях), що відповідає існуючим вимогам до кандидатських дисертацій. Ці публікації достатньо повно відображають основні результати роботи та зміст дисертації.

Оцінка основного змісту дисертації та її структури.

Дисертація є завершеною науково-дослідною роботою. Матеріали дисертації викладені в логічній послідовності на 297 сторінках тексту і відображають зміст і результати проведених досліджень. Дисертація містить анотацію, зміст, вступ, три розділи, висновки, список використаних джерел та 10 додатків. Хочеться особливо відмітити, що більша половина переліку використаних джерел (280 найменувань) складається з джерел іноземною мовою (144).

Оформлення дисертації в цілому відповідає основним вимогам щодо оформлення дисертацій. Можна відзначити, що у ній в достатньому обсязі наведено графічні та ілюстративні матеріали, що дозволяє в повному обсязі сприймати текст дисертації. В додатках є документи, які підтверджують достовірність отриманих результатів, наведені розгорнуті дані та матеріали, що додатково розкривають практичне значення наукових розробок здобувача.

У *першому розділі* на основі аналізу праць вітчизняних і зарубіжних дослідників інтернаціоналізації вищої освіти та нормативних документів виявлено її складові, чинники та шляхи реалізації, уточнено основні поняття. З'ясовано, що дослідники відзначають багатоплановість і багатовекторність, розмаїття проявів і контекстів інтернаціоналізації вищої освіти, зокрема в світлі розвитку Болонського процесу.

Виокремлено основний понятійний апарат з теми дослідження, зокрема визначено поняття механізму інтернаціоналізації вищої освіти на основі реалізації програм міжнародної співпраці ЄС, уточнено поняття інтернаціоналізації вищої освіти та стратегії інтернаціоналізації вищої освіти.

У *другому розділі* описано гіпотезу і методи дослідження; ідентифіковано особливості та виявлено тенденції реалізації в Україні програм міжнародної співпраці ЄС з реформування вищої освіти як механізму інтернаціоналізації вищої освіти на основі аналізу та узагальнення результатів 118 проектів програм міжнародної співпраці ЄС з розвитку потенціалу вищої освіти. З'ясовано стратегії, політики, програми та пріоритети міжнародної співпраці на основі аналізу програмних документів ООН, ЮНЕСКО, ОЕСР, Світового банку, ЄС та ін. Виявлено тенденції реалізації в Україні програм міжнародної співпраці ЄС як механізму інтернаціоналізації вищої освіти.

Прискіпливо проаналізовано та надана детальна статистика по багатьом програмам Європейського Союзу, які виконувались в Україні: Еразмус Мундус, Темпус, Жан Моне, Еразмус+ та інших. Це, безперечно, зумовило загальний успіх дослідження та дало змогу сформулювати особливості та тенденції реалізації в Україні програм міжнародної співпраці ЄС з реформування вищої освіти як механізму інтернаціоналізації вищої освіти, що, в свою чергу, дозволило сформулювати відповідні рекомендації щодо підвищення результативності впровадження в Україні проектів програм міжнародної співпраці ЄС.

У *третьому розділі* розроблено модель реалізації в Україні програм міжнародної співпраці ЄС як механізму інтернаціоналізації вищої освіти з урахуванням ідентифікованих особливостей і виявлених тенденцій, запропоновано рекомендації щодо підвищення результативності впровадження в Україні проектів програм міжнародної співпраці ЄС. Хочеться відмітити, що модель логічно структурована, досить деталізована на всіх рівнях, що допомагає її комплексному сприйняттю, наявність зворотних зв'язків свідчить про завершеність контурів управління. Дослідниця справедливо зазначає важливість

внутрішньої інституційної горизонтальної взаємодії всіх підрозділів та служб закладів вищої освіти задля ефективного впровадження програм міжнародної співпраці і впливу їх результатів на стратегію розвитку закладів.

Наведені рекомендації щодо підвищення результативності впровадження в Україні проектів програм міжнародної співпраці ЄС як механізму інтернаціоналізації вищої освіти на національному та інституційному рівнях на основі представленої моделі, що є, безперечно, логічним завершенням наукової роботи здобувача та можуть бути безпосередньо використані в практиці і є досить детальним керівництвом у роботі для конкретних закладів вищої освіти та дослідників.

Відповідність дисертації та автореферату встановленим вимогам.

За своєю структурою, об'ємом і оформленням дисертація та автореферат повністю відповідають вимогам до дисертацій на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук. Автореферат за змістом відповідає основним положенням, що викладені в дисертації, та не містить інформації, яка не відображена в самій роботі.

Загальна оцінка роботи.

Дисертація та автореферат викладені з використанням існуючих нормативних термінів послідовно, коректно та мають завершену логічну структуру. Матеріали дисертації та автореферату дають підстави стверджувати, що поставлену автором мету досягнуто, сформульовані задачі вирішено, а висновки відображають основні результати роботи.

Оцінюючи в цілому позитивно дисертаційну роботу С.П. Шитікової, зупинимося на деяких її **недоліках та рекомендаціях**:

1. При описанні актуальності роботи треба було б більше приділити уваги проблемам України в реформуванні освіти та, зокрема, вищої освіти стосовно

впровадження стандартів Європейського Союзу, та проблемам, які при цьому виникають.

2. При розгляді механізмів інтернаціоналізації вищої освіти в Україні та забезпечення академічної мобільності необхідно було приділити увагу питанню витоку талановитих студентів за кордон та проблемам, які цьому сприяють, а також накреслити шляхи розв'язання цих проблем.

3. У параграфі 2.2 наведено детальний аналіз статистики з виконання різних програм Європейського Союзу, проте по деяких таблицях бажано дати певний аналіз їх змісту. Наприклад, у *таблиці 2.6* показані як позитивні тенденції отриманих стипендій магістрами, так і негативні тенденції – зменшення стипендій аспірантам, при цьому не надано роз'яснень щодо негативних. Така ж ситуація існує і по *таблиці 2.11 та додатку В*.

4. Доцільним та логічним є представлення спочатку моделі, після чого йде детальний опис моделі. В роботі зроблено навпаки, що дещо ускладнює сприйняття матеріалу.

5. Не всі аббревіатури, які використані в тексті дисертації, розшифровані в переліку умовних позначень, що представлений на с. 11-12. Наприклад: МОН, ДФУ, МЕРТ та ін.

6. Розроблені методичні рекомендації щодо реалізації проектів «Розвиток потенціалу вищої освіти» програми міжнародної співпраці ЄС Еразмус+ бажано було би видати окремою публікацією.

Вказані зауваження не знижують загальної позитивної оцінки дисертаційної роботи в цілому та її наукової і практичної цінності.

Аналіз дисертаційної роботи, автореферату та опублікованих наукових праць Шитікової Світлани Петрівни дає підставу зробити наступний висновок. Дисертація Шитікової Світлани Петрівни «Реалізація програм міжнародної співпраці Європейського Союзу як механізм інтернаціоналізації вищої освіти України» за актуальністю та науково-практичним змістом, обсягом і якістю оформлення, повнотою викладу її основних результатів у публікаціях відповідає

діючим вимогам п.п. 9, 11, 12 «Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника», затвердженого Кабінетом Міністрів України від 24 липня 2013 р. № 567 зі змінами, а її автор заслуговує на присвоєння наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.06 – теорія та методика управління освітою.

Офіційний опонент,

член-кореспондент Національної академії педагогічних наук України,
доктор педагогічних наук, старший науковий співробітник,
лауреат Державної премії України в галузі науки і техніки,
лауреат Державної премії України в галузі освіти,
в.о. директора Державної наукової установи
«Український інститут науково-технічної
експертизи та інформації»

Міністерства освіти і науки України

В.В. Камишин